

Leo Trotskij

På Atlanten*

28 december 1936

Dessa rader skrivs ombord på den norska oljetankern Ruth på väg mellan Oslo och Mexiko, med hamndestination än så länge okänd. Igår passerade vi Azorerna. Under de första dagarna var sjön hård; det var svårt att skriva. Jag slukade böcker om Mexiko. Vår planet är så liten, men vi vet så litet om den! Sedan Ruth passerat sunden och satte kurs mot sydväst blev havet allt lugnare och jag kunde nu ägna mig åt att iordningställa mina anteckningar från vår vistelse i Norge (det ”socialistiska” Norge). De första åtta dagarna tillbringades sålunda med intensivt arbete och spekulationer om det mystiska Mexiko. Framför oss ligger inte mindre än tolv dagars seglats. Vi åtföljs av ett norskt polisbefäl, Jonas Lie, som en gång i tiden tjänstgjorde i Saarområdet, under Nationernas förbund. Vid matbordet bildar vi en kvartett: kaptenen, polisen, min fru och jag. Det finns inga andra passagerare. Havet är extremt lugnt för årstiden. Bakom oss ligger fyra månaders fångenskap. Framför oss – havet och det okända. Men ombord befinner vi oss fortfarande under ”skydd” av norsk flagg, det vill säga som fångar. Vi tillåts inte använda radion. Våra skjutvapen är fortfarande beslagtagna av polismannen, vår bordsgranne. Omständigheterna kring vår landstigning i Mexiko ordnas via radio utan vår vetskap. Den socialdemokratiska regeringen slarvar inte i fråga om principerna för fångslandet! I valet som hölls strax innan vi for erhöjll (det norska) Arbeiderpartiet en kraftig ökning av röstetalet. Konrad Knudsen, som alla de borgerliga partierna förenades kring att utpeka som min ”medbrottsling” och som knappast försvarades mot dessa attacker från sitt eget parti, valdes med imponerande majoritet. I detta uttrycktes en indirekt röst för ett stöd till mig... Efter att ha fått stöd från befolkningen som röstade mot de reaktionära attackerna på asylrätten, fortsatte regeringen som brukligt är att på avgörande sätt förtrampa denna rätt för att ställa sig in hos reaktionen. Mekanismen i det parlamentariska systemet bygger helt och hållet på sådan växelverkan [?] mellan valmanskår och valda.

Norrmännen är med rätta stolta över Ibsen, sin nationalskald. För trettiofyra år sedan var Ibsen min litterära kärlek. En av mina tidigaste artiklar ägnades honom. I ett demokratiskt fängelse i hans hemland läste jag åter hans dramer. Ganska mycket i dem framstår idag som naivt och gammalmodigt. Men hur många skalder från före kriget finns det som helt och hållet klarat sig genom tidens test? Hela historien före 1914 framstår som enfaldig och provinsial. Men på det hela framstod Ibsen som aktuell och med sin nordiska friskhet attraktiv. Jag läste om En Folkefiende med största behållning. Ibsens hat mot protestantisk trångsynthet, förslappad provinsialism och trångsynt hyckleri blev lättare att förstå och låg mig närmare efter min bekantskap med den första socialistiska regeringen i skaldens hemland.

”Det finns åtskilliga sätt att tolka Ibsen”, sa justitieministern till sitt försvar, när han i Sundby förärade mig ett oväntat besök.

”Hur han än tolkas kommer han alltid att vara emot er. Tänk på borgmästare Stockman...”

”Antyder ni att jag är Stockman?”

”För att vända allt till det bästa för er, herr minister: Er regering har alla fel som en borgerlig regering har, men ingen av dess dygder.”

Bortsett från dess litterära anstrykning var vår konversation inte överdrivet artig. När Dr Stockman, bror till borgmästaren, kom till slutsatsen att blomstringen för hans hemstad

* Artikeln publicerades för första gången på engelska i tidskriften *Fourth International*, juni 1941.

grundade sig på förgiftade mineralbad, lät borgmästaren avskeda honom och tidningens spalter stängdes för honom; de övriga medborgarna förklarade honom vara en folkfiende. ”Nu ska vi se”, utbrister doktorn, ”om låghet och feghet kan tysta en fri och ärlig människa.” Jag hade mina skäl för att citera detta mot mina socialistiska fångvaktare.

”Vi var idioter som gav er visum!” förklarade justitieministern utan krusiduller för mig i mitten av december.

”Och nu är ni i färd med att korrigeras denna dumhet genom ett brott?” svarade jag, och återgäldade uppriktigheten. ”Ni uppför er mot mig på samma sätt som Noske och Scheidemann agerade mot Karl Liebknecht och Rosa Luxemburg. Ni jämnar vägen för fascismen. Om Spaniens och Frankrikes arbetare inte räddar er, kommer ni och era kolleger att vara emigranter inom några få år liksom era föregångare, de tyska socialdemokraterna. Allt detta var sant nog. Men nyckeln till vårt fängelse låg fortfarande i händerna på borgmästare Stockman.

Jag hyste inte särskilt stort hopp om att finna en fristad i något annat land. Demokratiska länder försvarar sig mot risken för diktatur genom att låna vissa av de värsta aspekterna av de senare. För revolutionärer har den så kallade ”rätten” till asyl sedan länge vänts från en rätt till en fråga om ynnest. Hopkopplat med detta var: Moskvarättegången och min internering i Norge.

Det är inte svårt att förstå hur välkommen den nyhet som kablades från den Nya Världen var, som slog fast att regeringen i det avlägsna Mexiko skulle utsträcka sin gästfrihet till oss. Det skymtade en väg ut ur Norge och återvändsgränden. På återresan från domstolen sa jag till polismannen som följde med mig: ”Var snäll att informera regeringen att min fru och jag är redo att lämna Norge vid första möjliga tillfälle. Men innan jag söker mexikanskt visum skulle jag vilja göra arrangemang för en säker resa. Jag måste konsultera mina vänner – stortingsledamoten Konrad Knudsen, chefen för Nasionalteatret i Oslo, Haakon Meyer, och den tyske emigranten, Walter Held. Med deras hjälp kommer jag att kunna säkra en eskort, och att säkra mina arkiv.” Justitieministern, som anlände följande dag till Sundby med tre av de högsta polisbefälen som förkläden, var tydligt bestört över mina långtgående krav. ”Till och med i tsarens fångelser”, förklarade jag för honom, ”tilläts utlänningarna träffa sina släktingar och vänner för att ordna sina personliga affärer.” ”Ja, ja”, svarade justitieministern filosofiskt, ”men tiderna har förändrats...”. Emellertid avstod han från att i detalj gå in på skillnaden mellan tiderna.

Den 18 december uppenbarade sig ministern återigen, men bara för att förklara att jag hade förvägrats ta emot besöken, att visum till Mexiko hade ordnats utan min medverkan (hur detta hade gått till förblir ett mysterium i denna dag), och att min fru och jag i morgon skulle avlämnas på lastfartyget Ruth, där vi skulle få använda fartygets sjuksal. Jag ska inte sticka under stol med att jag inte tog ministern i hand när vi for... Det skulle vara orättvist att inte nämna att regeringen kunde följa denna linje endast genom att direkt bryta mot domen och kränka partiets samvete. Och på detta vis kom de i konflikt med de liberala eller åtminstone samvetsgranna representanterna för administrationen och domarkåren, och blev tvungna att stödja sig på de mest reaktionära delarna av byråkratin. I alla händelser väckte inte [den norske premiärministern] Nygaardsvolds polisiära nit någon entusiasm bland arbetarna. Jag tar tillfället i akt att med respekt och tacksamhet nämna ansträngningarna från så värderade aktivister inom arbetarrörelsen som Olav Scheflo, Konrad Knudsen och Haakon Meyer för att åstadkomma en förändring i regeringspolitiken. Jag kan inte undgå att än en gång nämna Helge Krog som i passionerade och indignerade ordalag brännmärkte de norska myndigheternas agerande.

Förutom att vi framför oss hade en kväll av oro, så hade vi bara några få timmar på oss att packa våra tillhörigheter och böcker. Inte någon av de åtskilliga gånger tidigare när vi tvingats flytta till ett nytt land hade genomförts under en sådan febril brådska, sådan känsla av yttersta isolering och undertryckt ilska. Under detta kaos utväxlade min fru och jag blickar med jämna mellanrum. Vad betyder allt det här? Vad ligger bakom? Och sedan rusade vi iväg med var sin hög med saker eller pappersbunt. ”Kan det inte vara en fälla från regeringens sida?” frågade min fru. ”Jag tror knappast det”, svarade jag utan att vara alltför säker. Ute på verandan stod polismän med pipor mellan tänderna och spikade igen boklådorna. För att dra uppmärksamheten från den förestående resan utfärdades en falsk rapport till pressen om att vi inom kort skulle förflyttas. Regeringen fruktade också att jag skulle vägra att ge mig av och att GPU skulle lyckas placera en bomb på fartyget. Min fru och jag kunde inte på något sätt betrakta det senare som ogrundat. Vår egen säkerhet sammanföll i detta avseende med det norska skeppets och dess besättnings.

Ombord på Ruth möttes vi med nyfikenhet, men utan minsta spår av fientlighet. Den åldrige ägaren till fartyget anlände. På dennes artiga initiativ blev vi inte tilldelade det halvmörka sjukrummet med tre kojor och inget bord, som av någon okänd anledning ordinerats av den som alltid vaksamma regeringen, utan en bekväm hytt som tillhörde ägaren själv, och gränsade till kaptenens domäner. På detta sätt fick jag möjlighet att arbeta under resan...

Trots allt detta bar vi med oss varma minnen av det fantastiska landet av skogar och fjordar, av snön under januarisolen, av skidor och slädar, av barn med klarblå ögon och rågblont hår, och av det aningen dystra men seriösa och ärliga folket. Adjö Norge!

Översättning: *Göran Dahlman*